

1.

עוד קיימת

חלומותיהם של חובבי ציון על ההתיישבות היהודית בארץ הוגשמו בזכות קק"ל. האם המוסד הזה מיותר, או שייעודו המקורי תקף עדיין?

← שלמה פיוטרקובסקי

בארץ ישראל כדי לאפשר התיישבות יהודית. מי שגדלו אז בבתים ציוניים, בארץ ובגולה, הכירו היטב את הקופסה הכחולה שהפכה עם השנים לאגדה. איסוף התרומות לקק"ל מהציבור היהודי הרחב, חלקו הניכר שומר מצוות, עורר גם מתחים על רקע סוגיית שמירת השבת והקפדה על המצוות התלויות בארץ, כאשר קרקעות קק"ל הוחכרו להתיישבות חילונית ברובה.

עד מאי '48 רכשה קק"ל כמיליון דונם בארץ ישראל. בשנותיה הראשונות של המדינה רכשה הקרן עוד כ-2.4 מיליוני דונמים מהמדינה, מתוך אדמות הכפרים הערביים הנטושים. אבל לאחר קום המדינה היה טעם לתהות מהו בכלל תפקידה של הקרן. קק"ל נאלצה להמציא את עצמה מחדש שוב ושוב, באמצעות מיזמי תשתיות וייעור למיניהם. הסאטיריקן אפרים קישון כתב פיליטון הומוריסטי על גוף בשם "מועצת יהודים ותורכים ראשית", שהיה למעשה משל לקרן הקיימת. מכותרת הפיליטון – "תולדות המיות"ר" – ברור מה חשב קישון על המוסד הציוני הוותיק.

ובכל זאת, יש מי שתומכים גם כיום בהמשך פעילותה של קק"ל. לדבריהם, הקרן היא הגוף היחיד במדינת ישראל שרשאי לדאוג לאינטרסים של העם היהודי בתחום הקרקעות, ולהחזיק שטחים בארץ ישראל בהיקפים גדולים למען יהודים בלבד. זאת בניגוד לגופי המדינה הרשמיים, שהדבר נאסר עליהם בפסקי דין של בג"ץ. לכן, על אף כל הקלקולים ולצד הצורך לתקן, אסור לסגור את הקרן הקיימת. ■

המאבק על ראשות קק"ל, המתחולל בקונגרס הציוני שנערך השבוע בזום במקום בירושלים, החזיר לתודעה את הארגון שעולה בשנים האחרונות לכותרות בעיקר בתחקירים ובהקשרים נעימים פחות. הקרן הקיימת לישראל היא מהמוסדות הציוניים הוותיקים ביותר. היא מזוהה עם אישיותו הסגונית של מנחם אוסישקין, שעמד בראשה במשך שני עשורים חשובים בתולדותיה, אבל למעשה היא פרי רוחו וחזונו של ציוני חשוב אחר, צבי הרמן שפירא.

את ההצעה להקים ארגון מרכזי שיעסוק ברכישת קרקעות לצורך התיישבות יהודית בארץ ישראל, העלה שפירא עוד בוועידת קטוביץ' של חובבי ציון, בשנת 1884. העובדה שהרעיון לא התקבל, לא ריפתה את ידיו. 13 שנים לאחר מכן, כאשר התכנס בבזל הקונגרס הציוני הראשון, הגיע לשם שפירא כשבידו מסמך מוכן ומגובש. הקונגרס אישר את ההצעה בת 12 הסעיפים, אך לא בהתלהבות רבה, ומונתה ועדה שתפקידה לעבד את הסעיפים לתוכנית פעולה מעשית.

דווקא פטירתו של שפירא, שמונה חודשים לאחר הקונגרס הראשון וכמה חודשים לפני השני, גרמה להתכנסות הציונות סביב תוכניתו. בנימין זאב הרצל, ראש התנועה הציונית, קרא להצבעה מחודשת על הקמת הקרן. ההצעה אושרה הפעם ברוב סוחף, ובתוך שלוש שנים קם הדבר ונהיה ייעודה של הקרן היה ברור: גאולת אדמות